

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Ο ΝΕΟΣ ΝΟΜΟΣ για την ανώτατη παιδεία στη χώρα μας παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες, τόσο από άποψη νομοτεχνική όσο και από άποψη περιεχομένου. Οι περισσότερες από αυτές είχαν επισημανθεί έγκαιρα πριν από την ψήφιση του νόμου, είτε από μέλη της ίδιας της πανεπιστημιακής κοινότητας είτε από τη διεύθυνση επιστημονικών μελετών της Βουλής των Ελλήνων (τμήμα νομοτεχνικής επεξεργασίας). Ατυχώς, όμως, οι επισημάνσεις εκείνες δεν λήφθηκαν υπόψη από τους συντάκτες του νόμου και εν τέλει παρέμειναν, ως επί το πλείστον, αυτούσιες, στο τελικό του κείμενο. Άλλες πάλι διατάξεις παρεισέφεραν αναπάντεχα την ύστατη στιγμή, μολονότι αντίστοιχες ρυθμίσεις δεν υπήρχαν στο κείμενο του νομοσχεδίου που κατατέθηκε στη Βουλή.

Το παρόν κείμενο ασχολείται με ζητήματα περιεχομένου του νέου νόμου και το πράττει, κυρίως, με κριτήρια τεθειμένου δικαίου (*de lege lata*) και όχι νομοθετικής πολιτικής (*de lege ferenda*), μολονότι φυσικά είναι δύσκολο να χαραχθεί αυστηρή διαχωριστική γραμμή. Το κείμενο τούτο, με άλλα λόγια, θα περιορισθεί σε αποτίμηση των δεδομένων ρυθμίσεων του νόμου, κατ' αρχήν δίχως να επεκταθεί σε προτάσεις, ως προς το συνολικό θεσμικό πλαίσιο της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας, υπό το πρίσμα μιας άλλης νομοθετικής πολιτικής.

Ως εκ τούτου, οι παρατηρήσεις που έπονται αφορούν μόνο στα επίμαχα –και όχι στα ενδεχομένως θετικά ή ανεκτά– σημεία του νόμου. Σε γενικές γραμμές, μπορούν να καταταγούν τριμερώς. Ειδικότερα αναφέρονται: α) σε ρυθμίσεις οριακής συνταγματικότητας ή ευθέως αντισυνταγματικές, β) σε ρυθμίσεις καθ' εαυτές άστοχες ή απρόσφορες και γ) σε περιπλοκές που πιθανώς θα προκύψουν κατά την εφαρμογή του νόμου, ακόμη και αν η σχετική ρύθμισή του κινείται σε θετική κατεύθυνση. Είναι ευνόητο ότι η απαρίθμηση που ακολουθεί δεν μπορεί να είναι εξαντλητική, αλλά περιορίζεται στα ορατά από τούδε προβλήματα συνταγματικότητας και ορθότητας των ρυθμίσεων του νόμου, καθώς και στα εμφανή ερμηνευτικά προβλήματα ή τις δυσχέρειες της εφαρμογής του.

Ι. Ρυθμίσεις αμφίβολης συνταγματικότητας

1. Ο νέος νόμος ορίζει ότι με προεδρικό διάταγμα, εκδιδόμενο με πρόταση του υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, είναι δυνατή η ανάθεση και άλλων αρμοδιοτήτων στη σύγκλητο των ΑΕΙ, αλλά και στη γενική συνέλευση των τμημάτων (άρθ. 2 παρ. 2α. XIX και άρθ. 4 παρ. 1. ιε). Η εν λόγω νομοθετική εξουσιοδότηση, ωστόσο, δεν περιλαμβάνει τις βασικές γραμμές του ρυθμιζόμενου θέματος. Δεν κάνει καμία μνεία του είδους των πρόσθετων αρμοδιοτήτων που ενδέχεται να ανατεθούν. Είναι, επομένως, υπερβολικά γενικόλογη και γι' αυτό ανίσχυρη (ολομέλεια ΣτΕ αρ. αποφάσεως 478/1989), έτσι ώστε να καθίσταται συνταγματικώς έωλη –μολονότι επιθυμητή– η ανάθεση και άλλων αρμοδιοτήτων σε αντιπροσωπευτικά όργανα της πανεπιστημιακής οργάνωσης, με τυχόν προεδρικό διάταγμα.

2. Ως προς την εκλογή πρυτανικών αρχών, ο νέος νόμος ουσιαστικά διπλασιάζει το ποσοστό συμμετοχής των διοικητικών υπαλλήλων όλων των επί μέρους κατηγοριών, που μπορούν να συμμετέχουν ως εκλέκτορες (άρθ. 3 παρ. 1α. 4 και 5). Η συμμετοχή αυτή εντούτοις έχει κριθεί, ήδη υπό το καθεστώς του Ν. 1268/1982, ως αντισυνταγματική, από την απόφαση της ολομέλειας του ΣτΕ αρ. 2805/1984. Οι εν λόγω κατηγορίες προσωπικού ασκούν αποκλειστικώς διοικητικό έργο, ξένο προς την επιστήμη και την έρευνα που καλλιεργούνται στα ΑΕΙ. Οι πρυτάνεις τουναντίον δεν ασκούν έργο αμιγώς διοικητικής υφής, ώστε να δικαιολογείται η συμμετοχή διοικητικών υπαλλήλων στις πρυτανικές εκλογές. Ασκούν πολυσχιδείς δραστηριότητες, αντίστοιχες προς αυτές που καλλιεργούνται στο πανεπιστήμιο του οποίου προΐστανται.

3. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του πρύτανη συγκαταλέγεται η δυνατότητά του να μετέχει αυτοπροσώπως, ή με έναν από τους αντιπρυτάνεις, στις συνεδριάσεις όλων των συλλογικών πανεπιστημιακών οργάνων, ιδίως των τμημάτων και των τομέων (άρθ. 3 παρ. 1α. στ' ΙΙ). Η καινοφανής αυτή διάταξη, εμβόλιμη στο τελικό κείμενο του νόμου, ελέγχεται επίσης για αντισυνταγματικότητα και οπωσδήποτε για κατάφωρη παραβίαση της ακαδημαϊκής δεοντολογίας. Διότι, η γενική συνέλευση τμήματος και τομέα αποφα-

ορίζει κυριαρχικά στον κύκλο των νόμων αρμοδιοτήτων της. Τυχόν συμμετοχή σε αυτήν του φορέα άλλου πανεπιστημιακού οργάνου θα προσέβαλε τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αυτονομία της (άρθ. 16 παρ. 5 Συντ.). Επιπροσθέτως, θα αντι-σπρατευόταν βάνανυα την ακαδημαϊκή αξιοπρέπεια των μελών της συνελεύσεως, αφού η παρουσία άσχετου προς αυτήν προσώπου θα δημιουργούσε ab initio την υπόνοια ότι τούτο επιδιώκεται με μόνο σκοπό τον επηρεασμό συγκεκριμένων αποφάσεων, αρεστών στον εκάστοτε πρό-τανη.

4. Στον υπουργό Παιδείας και Θρη-σκευμάτων δίνεται η δυνατότητα να ελέγ-χει την πληρότητα των εσωτερικού κανο-νισμού που έχει καταρτίσει ένα ΑΕΙ. Η ί-δια διάταξη (άρθ. 5 παρ. 4) θέτει μία α-σφυκτική προθεσμία, προκειμένου κάθε σύγκλητος να θεσπίσει παρόμοιο εσωτε-ρικό κανονισμό. Και τα δύο σημεία δη-μιουργούν, επίσης, θέμα συνταγματικό-τητας της οικείας ρυθμίσεως του νόμου. Το πρώτο, διότι δίνεται έμμεσα στον υ-πουργό το δικαίωμα ασκήσεως ελέγχου σκοπιμότητας -και όχι απλώς νομιμότη-τας- του συνταχθέντος εσωτερικού κανο-νισμού. Και το δεύτερο, διότι θίγεται η αυτοδιοίκηση του ΑΕΙ και μάλιστα με την επιβολή δια του νόμου μιας υπερβολικά σύντομης προθεσμίας, δυσανάλογα μι-κρής προς τη σπουδαιότητα του σκοπού της συντάξεως εσωτερικού κανονισμού των ΑΕΙ και δη με αξιώσεις πληρότητας. Εξάλλου, η επαπειλή δυσμενών οικονομι-κών επιπτώσεων εις βάρος ολόκληρου του πανεπιστημίου, η σύγκλητος του οποίου καθυστερεί να ολοκληρώσει την κατά-σταση του κανονισμού, είναι επίσης υ-περβολική. Επισημειώνεται δυσανάλογα σημα-ντική βλάβη και μάλιστα εις βάρος του συ-νόλου των πανεπιστημιακών κάθε ΑΕΙ, οι οποίοι, ωστόσο, καμία ευθύνη δεν φέρουν για τυχόν ολιγωρία της αντίστοιχης συγ-κλήτου.

5. Ο υπουργός μπορεί να αναπέμψει πρόταση του πρυτανικού συμβουλίου ε-νός ΑΕΙ για τετραετή προγραμματισμό (άρθ. 6Β παρ. 4). Ομοίως, το πρυτανικό συμβούλιο, ως προς τον προγραμματισμό κάποιου τμήματος. Θεωρητικά τούτο θα μπορούσε να γίνει και αν ακόμη ο υπουρ-γός ή το πρυτανικό συμβούλιο διαφω-νούσαν έστω και ως προς μία και μόνη θέση που προτείνεται να συσταθεί. Ο υ-ψηλός κίνδυνος καταχρηστικής αναπομ-πής επιδεινώνεται από το γεγονός ότι στη σχετική ρύθμιση απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά σε κάποιους εύλογους λόγους α-ναπομπής. Η απουσία αυτή καθιστά την εν λόγω ρύθμιση προβληματική, καταλεί-ποντας τον τετραετή προγραμματισμό κάθε ΑΕΙ στο έλεος τυχόν υπουργικής κωλυσιεργίας. Ως εκ τούτου, η εν λόγω α-σαφής ρύθμιση ελέγχεται κατά το ότι

πλήττει την αυτοδιοίκηση των ελληνικών πανεπιστημίων και των τμημάτων (άρθ. 16 παρ. 5 Συντ.).

6. Νέα μέλη ΔΕΠ, που εκλέγονται επί-θητεια σε θέση λέκτορα ή επίκουρου κα-θηγητή, κατά την πρώτη τριετία της θη-τείας τους οφείλουν να προσφέρουν πλή-ρη και αποκλειστική απασχόληση (άρθ. 8 παρ. 5). Η υποχρέωση αυτή δημιουργεί, ωστόσο, μια άνιση μεταχείριση ως προς την εργασιακή θέση όσων ήδη υπηρετούν στις βαθμίδες αυτές και έχουν ήδη μονι-μοποιηθεί, αφού αυτοί δεν οφείλουν α-ναγκαστικά να παρέχουν πλήρη και απο-κλειστική απασχόληση. Επομένως, η διάκριση αυτή θραύει, άνευ αποχρώντος λόγου, τη συνταγματική αρχή της ισότη-τας. Έτσι κι αλλιώς, η υποχρέωση αυτή δεν μπορεί να επιβληθεί εις βάρος δικα-στικών (άρθ. 89 παρ. 2 Συντ.) ή ιερών.

Ειρήσθω εν παρόδω ότι η ρύθμιση αυ-τή συντελεί στην περαιτέρω υποβάθμιση της ακαδημαϊκής θέσης των νέων λέκτό-ρων και επίκουρων καθηγητών, την οποία συνεπάγονται άλλες διατάξεις του νέου νόμου. Εκφράζεται, έτσι, ο βάσιμος φό-βος ότι θα αποθαρρυνθούν ικανοί νέοι ε-πιστήμονες να ακολουθήσουν ακαδημαϊ-κή σταδιοδρομία. Εν προκειμένω, θα ή-ταν σκόπιμο, ενόσω τα μέλη ΔΕΠ υπηρε-τούν επί-θητεια, να μην υποχρεώνονται να υπηρετούν με καθεστώς πλήρους και απο-κλειστικής απασχολήσεως, ακριβώς διότι παρατείνεται η αβεβαιότητα της ακαδη-μαϊκής τους ανελίξεως.

7. Το υπουργείο μπορεί να χρηματοδο-τεί κατά προτεραιότητα προγράμματα με-ταπτυχιακών σπουδών που υποβάλλονται στην έγκρισή του (άρθ. 11 παρ. 4). Και η διάταξη αυτή πάσχει, στο μέτρο που επι-τρέπει και πάλι, έστω και εμμέσως, έλεγχο σκοπιμότητας του προτεινόμενου μετα-πτυχιακού προγράμματος, οπότε θίγεται και πάλι η ακαδημαϊκή αυτοτέλεια. Ο έ-λεγχος συνίσταται, εν προκειμένω, στο κατά πόσο το περιεχόμενο του προγράμ-ματος εμπίπτει ή όχι στις κυβερνητικές ε-πιλογές και προτιμήσεις. Αξίζει να παρα-τηρηθεί ότι η δυνατότητα αυτή, σε μεγάλο βαθμό, έρχεται ακόμη σε αντίφαση προς τον κανόνα του άρθ. 11 παρ. 3 του ίδιου νόμου, βάσει του οποίου προκύπτει α con-τράριο ότι ο υπουργός δεν δικαιούται να α-σκει ουσιαστικό έλεγχο του αντικειμένου και του σκοπού του προγράμματος.

8. Η καταβολή διδάκτρων για τους με-ταπτυχιακούς φοιτητές συγκεκριμένου προγράμματος, με απόφαση της συγκλή-του ενός ΑΕΙ (άρθ. 12 παρ. 7), μπορεί να θεωρηθεί ότι προσκρούει στη συνταγμα-τική υποχρέωση της ελληνικής πολιτείας για την παροχή δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης (άρθ. 16 παρ. 5 Συντ.).

9. Το κεφάλαιο ΣΤ' περί πανεπιστη-μιακής έρευνας φαίνεται να διαπερνάται

από μία βασική όσο και ολέθρια σύγχυση, μεταξύ της εν μέρει θεμιτής διοικητικής οργανώσεως της έρευνας αφενός και του ανεπίτρεπτου διοικητικού καθορισμού ζητημάτων περιεχομένου και προσανατο-λισμού της αφετέρου. Συνέπεια της συγ-χύσεως αυτής είναι η πανεπιστημιακή έ-ρευνα να γίνεται αντιληπτή ως εργαλείο κυβερνητικής πολιτικής. Ενδεικτικά, α-ξίζει να αναφερθεί ότι η κατάρτιση ενός σφαιρικού «προγράμματος ερευνών» γί-νεται από επιτροπές που συγκροτούνται με απόφαση του υπουργού. Η απόφαση αυτή κατ' ανάγκη θα μένει ανοικτή σε κρι-τήρια κάθε άλλο παρά επιστημονικού χα-ρακτήρα και με πρόσωπα πιθανότατα φί-λα προσκείμενα στην εκάστοτε κυβερνώ-σα παράταξη. Το πρόγραμμα αυτό θα εγ-κρίνεται από τον υπουργό, ύστερα από «απλή» και όχι «σύμφωνη» γνώμη του διαπανεπιστημιακού συμβουλίου έρευ-νας.

Νηφάλια και καλόπιστη ανάγνωση του κεφαλαίου αυτού πείθει ότι ο νέος νόμος επιχειρεί μία πρωτοφανή κρατιστική -και εμμέσως κομματικά χρωματισμένη- κάθε φορά- παρέμβαση στο πεδίο της πανεπι-στημιακής έρευνας, η οποία απάδει εντό-νως στον καλώς νοούμενο ακαδημαϊκό φιλελευθερισμό. Το επιβλαβές μέγεθος της παρέμβασης αυτής αναδεικνύεται α-κόμη περισσότερο με την ανάθεση της ορ-γάνωσης της έρευνας, όπως και των μετα-πτυχιακών σπουδών, σε γνωμοδοτικά και καθαρώς συμβουλευτικά όργανα, δίχως μάλιστα σύνθεση αποκλειστικώς ακαδη-μαϊκή. Παρόμοια σύνθεση δεν εγγυάται έργο υψηλού κύρους και χωρίς κομματι-κές δεσμεύσεις.

10. Κατ' άρθ. 17 προβλέπονται ερευνη-τικά πανεπιστημιακά ινστιτούτα ως πρό-σωπα ιδιωτικού δικαίου. Με την τελευ-ταία αυτή ιδιότητά τους είναι αμφίβολο αν τα ινστιτούτα αυτά θα καλύπτονται από ακαδημαϊκούς όρους λειτουργίας. Ω-στόσο, και αν ακόμη συνέβαινε αυτό, εί-ναι απορίας άξιο πώς είναι δυνατόν το υ-πουργείο να χρηματοδοτεί κατά το δο-κούν και κατά προτεραιότητα την ίδρυση και λειτουργία ΕΠΙ, σύμφωνα με τις πε-ριοχές της επιστήμης και τεχνολογίας που αυτό το ίδιο καθορίζει. Άλλωστε και στο σημείο αυτό ανακύπτει εκ νέου μια αντί-φαση προς τον κανόνα του άρθ. 17 παρ. 3, βάσει του οποίου ο υπουργός δεν δικαι-ούται να ασκεί ουσιαστικό έλεγχο του αντικειμένου και του σκοπού του ΕΠΙ, ό-πως το εισηγείται η σύγκλητος του οικείου ΑΕΙ.

11. Έκδηλα προβλήματα αντισυνταγ-ματικότητας εγείρονται επίσης στο κεφά-λαιο Ι' περί «ελληνικού ανοικτού πανεπι-στημίου» (άρθ. 27). Τα προβλήματα αυτά επικεντρώνονται α) στην έλλειψη ικανής ακαδημαϊκής αυτοτέλειας κατά τη λει-τουργία του εν λόγω ιδρύματος, β) στο ότι

τούτο προβλέπεται να χορηγεί ακαδημαϊκούς τίτλους σπουδών, προφανώς ισοτίμους με εκείνους των υπόλοιπων ΑΕΙ, γ) στην τελείως αόριστη νομοθετική εξουσιοδότηση για τη ρύθμιση θεμάτων που σχετίζονται με το ίδρυμα αυτό, από προεδρικό διάταγμα εκδιδόμενο με πρόταση του υπουργείου. Η εν λόγω εξουσιοδότηση είναι επίσης αντισυνταγματική, διότι αυτή προβλέπει μεν τα αντικείμενα όχι όμως και τις βασικές αρχές της εξουσιοδότησης, βάσει των οποίων να μπορέσει να κινηθεί η διοίκηση. Λόγου χάρη, απουσιάζει η παραμικρή μνεία του θέματος πώς θα γίνεται και με ποια κριτήρια η εισαγωγή φοιτητών και φοιτητριών στο εν λόγω «πανεπιστήμιο».

12. Το άρθ. 28 παρ. 6 του νόμου εισάγει ένα παράδοξο τεκμήριο απεργίας, βάσει του οποίου δικαιολογεί την περικοπή μισθού εις βάρος του λογιζομένου απεργούντος πανεπιστημιακού. Το τεκμήριο αυτό αντιβαίνει στον κανόνα του άρθ. 23 παρ. 2 του Συντάγματος. Συνάμα αποπνέει την καταφανώς εσφαλμένη και προσβλητική εις βάρος των πανεπιστημιακών δασκάλων εικόνα, ότι αυτοί επιτελούν πρωτίστως εξεταστικά έργα, οπότε η αποχή από αυτά –και όχι κάτι άλλο– αποτελεί εο ἱρσο τεκμήριο απεργίας.

13. Τέλος, σαφές πρόβλημα συνταγματικότητας αναφύεται από την αναγνώριση της ισοτιμίας του «Ελληνικού Κολλεγίου Βοστώνης» (άρθ. 29), το οποίο μπορεί μεν να είναι τετραετούς φοιτήσεως, ωστόσο η στελέχωση και η λειτουργία του κάθε άλλο παρά γίνονται με ακαδημαϊκές προδιαγραφές. Ως εκ τούτου, είναι ανεπίτρεπτο οι παρεχόμενοι από αυτό το ίδρυμα τίτλοι να κηρύσσονται ισοτίμοι με τα πτυχία που χορηγούνται από αντίστοιχα τμήματα των ελληνικών ΑΕΙ. Κατά συνέπεια, πρόκειται για ποιοτικές διαφορετικές καταστάσεις, οπότε δεν είναι δυνατή η επέλευση της ίδιας έννομης συνέπειας, δηλαδή της ισοτιμίας ανάμεσα στα συγκρινόμενα τμήματα. Επομένως, η τεχνητή εξίσωση, που επιβάλλει ο νόμος, παραβιάζει ασφαλώς τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (άρθ. 4 Συντ.). Σημειωτέον, ότι κανείς λόγος γενικότερου, «εθνικού» κλπ. συμφέροντος δεν δικαιολογεί τη συγκεκριμένη απόκλιση από την αρχή της ισότητας. Αντιθέτως, γενικότερο δημόσιο συμφέρον επιτάσσει το σεβασμό της ελληνικής ακαδημαϊκής τάξης και όχι τη νόθευσή της, όπως κατ' αποτελεσμα προκύπτει από την επίμαχη ρύθμιση του νέου νόμου.

II. Ρυθμίσεις αμφίβολης ορθότητας

1. Το Α' κεφάλαιο κάνει λόγο για «οικονομική» αυτοτέλεια των ΑΕΙ, ενώ από το κείμενο του κεφαλαίου αυτού φαίνεται

ότι νομοτεχνικά θα ήταν ορθότερο να γίνεται λόγος απλώς για «διαχειριστική» αυτοτέλεια, αφού τα ελληνικά πανεπιστήμια στερούνται ικανών ιδίων πόρων. Διατάκτης δαπανών θα άρμοζε να είναι ο αντιπρύτανης οικονομικού προγραμματισμού και ανάπτυξης και όχι ο πρύτανης, όπως αντίθετα ορίζει ο νέος νόμος (άρθ. 1 παρ. 3), έτσι ώστε να επιτυγχάνεται κάποια αποκέντρωση πρυτανικών αρμοδιο-

τήτων.

2. Θα ήταν προτιμότερο το όργανο που επιμερίζει αρμοδιότητες στους αντιπρυτάνεις να είναι όχι το ολιγομελές και εξαιρετικά κλειστό πρυτανικό συμβούλιο (3 παρ. 1α. στ' VIII), αλλά η σύγκλητος, η οποία συνδυάζει την ευρεία αντιπροσωπευτικότητα της συνθέσεώς της με τη δημοσιότητα της λειτουργίας της. Η αρμοδιότητα αυτή του πρυτανικού συμβουλίου, σε συνδυασμό με το τεκμήριο αρμοδιότητας που του χορηγεί –ως μη έδει– ο νέος νόμος, εγκυμονεί τον ευδιάκριτο κίνδυνο να συσταθεί, υπό τον άμεσο έλεγχο των εκάστοτε πρυτανικών αρχών, ένα κλειστό κύκλωμα εξουσίας, αυτονομημένο από το κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικό όργανο κάθε ΑΕΙ.

3. Από τις ρυθμίσεις του νόμου απουσιάζει ο θεσμός της κοσμητείας. Αφήνεται έτσι η εντύπωση ότι ο θεσμός αυτός υποβαθμίζεται, δεδομένου μάλιστα ότι, εκτός του κοσμήτορα κάθε σχολής, στη σύγκλητο θα συμμετέχουν πλέον και οι πρόεδροι των επί μέρους τμημάτων της.

4. Το πρόγραμμα προκήρυξης και πλήρωσης των θέσεων μελών ΔΕΠ νέου τμήματος καταρτίζεται από το πρυτανικό συμβούλιο, υποβαλλόμενο ακολούθως προς έγκριση στο υπουργείο (άρθ. 6B παρ. 5). Ωστόσο, όποτε το νέο τμήμα πρόκειται να δημιουργηθεί από τους κόλπους παλαιότερου τμήματος ή σχολής, θα έπρεπε η αρμοδιότητα αυτή να αφήνεται κατ' αρχήν στη γενική συνέλευση του τμήματος. Σε κάθε περίπτωση, πάντως,

καλό είναι η τελική πρόταση να διατυπώνεται από τη σύγκλητο, για τους λόγους που αναφέρονται ανωτέρω (2ο σημείο της παρούσας ενότητας). Υπέρ της λύσης αυτής δέον να προσμετρηθεί ο σοβαρός λόγος ότι πολλά νέα τμήματα εμφανίζουν έντονα στοιχεία διεπιστημονικότητας στο πρόγραμμά τους, κάτι που δύσκολα μπορεί να σταθμισθεί με επάρκεια από το εξαιρετικά ολιγομελές πρυτανικό συμβούλιο.

5. Για τους ίδιους λόγους μπορεί να κριθεί επίσης εσφαλμένη η ρύθμιση που αναθέτει στο πρυτανικό συμβούλιο –αντί της σύγκλητος– την κατανομή των θέσεων-πιστώσεων (άρθ. 6Γ παρ. 1). Η θεραπεία αυτών των αδυναμιών του νόμου θα μπορούσε πρακτικά να επιτευχθεί, μέχρι ενός σημείου, εάν στον εσωτερικό κανονισμό κάθε ΑΕΙ προβλεφθεί ότι το πρυτανικό συμβούλιο θα εισηγείται πάνω στα οικεία θέματα μόνον ύστερα από «απλή» τουλάχιστον γνώμη της σύγκλητος.

Εντύπωση προκαλεί η διάταξη του άρθ. 6B παρ. 2, δυνάμει της οποίας κατά την κατανομή των θέσεων η σύγκλητος μπορεί να μεταβάλλει μέχρι 20% τον αριθμό των θέσεων ΔΕΠ κατά βαθμίδα, που ορίζεται στη σχετική υπουργική απόφαση. Είναι απορίας άξιο με ποια κριτήρια και γνώση η σύγκλητος θα παρακάμπτει τη βούληση του οικείου τμήματος, μόνου αρμόδιου, εκ των πραγμάτων, για τον καθορισμό των βαθμίδων στις προτεινόμενες εκάστοτε θέσεις. Θα ήταν, επομένως, φρόνιμο, στον εσωτερικό κα-

νονισμό που θα καταρτισθεί από καθεμία σύγκλητο να αναγραφεί ρητά ότι η σύγκλητος θα σέβεται τις προτάσεις των τμημάτων ως προς τη βαθμίδα των προκηρυκτών θέσεων. Με αυτό τον τρόπο η σύγκλητος θα αποποιηθεί ουσιαστικά εκ των προτέρων την ενάσκηση της άστοχης ευχέρειας, που της απονέμει ο νέος νόμος.

6. Προκειμένης κρίσης για την εξέλιξη λέκτορα ή τη μονιμοποίηση επίκουρου καθηγητή, δεν μετέχουν στο οικείο εκλεκτορικό σώμα μέλη ΔΕΠ της ίδιας βαθμίδας με τους κρινόμενους (άρθ. 6Δ παρ. 2 ε). Ωστόσο, για κρίση νέων μελών ΔΕΠ στις βαθμίδες αυτές μπορούν κάλλιστα να μετέχουν και μέλη της ίδιας βαθμίδας με τον κρινόμενο (άρθ. 6ΣΤ παρ. 1). Π.χ. για την κρίση υποψήφιου επίκουρου καθηγητή μπορούν να μετέχουν –και ορθώς– ακόμη και επί θητεία επίκουροι. Εδώ επιλογώρε μία αξιολογική αντίφαση και όχι τυπική αντινομία μεταξύ διατάξεων με απολύτως ταυτόσημο πραγματικό μέρος του κανόνα τους. Η αντίφαση αυτή δεν επιλύεται ερμηνευτικά, αλλά μόνο με νομοθετική παρέμβαση, δεδομένου μάλιστα ότι και εν προκειμένω ανακύπτει πρόβλημα άνισης μεταχείρισης ως προς το ζήτημα κατά πόσον μέλη ΔΕΠ μπορούν να κρίνουν ή όχι υποψήφιους στη βαθμίδα που εκείνα υπηρετούν. Από άποψη ακαδημαϊκή, πάντως, το ορθό κριτήριο ως προς τη συγκρότηση του οικείου εκλεκτορικού σώματος θα ήταν η επιστημονική αρμοδιότητα καθενός και όχι η ιεραρχική του θέση, που αποτελεί προφανώς εξωεπιστημονικό, άρα απρόσφορο στο θέμα αυτό, κριτήριο.

7. Για την κρίση υποψηφιότητας σε θέση μέλους ΔΕΠ ορίζεται τριμελής εισηγητική επιτροπή από το οικείο εκλεκτορικό σώμα και όχι από τη γενική συνέλευση του τμήματος, όπως μέχρι τώρα (άρθ. 6Ε παρ. 1). Η τροποποίηση του Ν. 1268/1982 στο σημείο αυτό δεν εξυπηρετεί καμία αξία λόγω ακαδημαϊκής ανάγκης. Εικάζεται, μάλιστα, ότι θα ανακύψουν αρκετά προβλήματα στην πράξη, ενόψει της δυσκινησίας ενός πολυμελούς σώματος με περιστασιακή κάθε φορά σύνθεση.

8. Η υπενθύμιση του άρθρου 259 του Ποινικού Κώδικα, περί παραβάσεως καθήκοντος, σε δύο σημεία του νόμου, εκτός του ότι, από άποψη συμβολική, είναι καθ' εαυτή προσηλητική εις βάρος των Ελλήνων πανεπιστημιακών, είναι απολύτως περιττή, αφού η εν λόγω διάταξη του Π.Κ. έτσι κι αλλιώς ισχύει (άρθ. 6 ΣΤ παρ. 12 και άρθ. 8 παρ. 7).

9. Οι λέκτορες από τούδε και στο εξής δεν μπορούν να είναι επιβλέποντες σε διδακτορική διατριβή (άρθ. 12 παρ. 5α), ούτε να έχουν αυτοδύναμο διδακτικό έργο (άρθ. 28 παρ. 7). Πρόκειται για άστοχες ρυθμίσεις, που υποβιβάζουν την εν γένει θέση των λεκτόρων. Σημειωτέον ότι

η προκειμένη deminutio ισχύει βάσει του νέου νόμου απολύτως, δηλαδή ασχέτως αν ο λέκτορας είναι μόνιμος ή επί θητεία και βεβαίως –ακόμη χειρότερα– ανεξάρτητα από την επιστημονική αξία καθενός λέκτορα. Ισχύει, επίσης, ανεξάρτητα από τις ειδικές ανάγκες είτε ενός τμήματος π.χ. νεοπαγούς και σε περιφερειακό πανεπιστήμιο, με ελάχιστο ακόμη αριθμό μελών ΔΕΠ, είτε οποιουδήποτε άλλου τμήματος, στο οποίο, ενδεχομένως, συγκεκριμένος λέκτορας είναι ο κατ' εξοχήν αρμόδιος από άποψη επιστημονική.

Θα ήταν προτιμότερο και στα δύο αυτά θέματα να αφήνεται η σχετική απόφαση στην ευθύνη κάθε τομέα και κάθε τμήματος, δίχως a priori και μάλιστα αδιακριτες νομοθετικές απαγορεύσεις. Πολλά επί μέρους ζητήματα ακαδημαϊκών λειτουργιών πρέπει, επί τέλους, και στη χώρα μας να διευθετούνται με κανόνες, είτε άγραφους είτε γραπτούς, κάθε τμήματος, ανάλογα με τις ιδιομορφίες καθενός από αυτά. Ακαδημαϊκή παράδοση είναι αδύνατο να διαπλασθεί με σφαιρικές, λεπτομερειακές και πάντοτε εκ των άνω, νομοθετικές παρεμβάσεις. Ιδίως, μάλιστα, αν αυτές γίνονται συχνά ή αν αδιαφορούν για τη νομιμοποίησή τους στη συνείδηση της πανεπιστημιακής κοινότητας.

III. Δυσχέρειες στην έμπρακτη εφαρμογή του νόμου

1. Η μεγαλύτερη, ίσως, δυσχέρεια που θα προκληθεί με την έμπρακτη εφαρμογή του νέου νόμου σχετίζεται με τον εφάπαξ και ανά τετραετία προγραμματισμό σε κάθε τμήμα (άρθ. 6). Η ρύθμιση αυτή εισάγει μία εξαιρετικά γραφειοκρατική διαδικασία προγραμματισμού, η οποία αντιστρατεύεται τις ανάγκες ενός σύγχρονου, εύλικτου και προσαρμοστικού πανεπιστημίου. Η σχεδόν παγιωμένη, περιοριστική πολιτική της εκάστοτε ηγεσίας του υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων επιτρέπει τη βάσιμη εικασία, ότι οποιουδήποτε προγραμματισμός μεσοπρόθεσμης εμβέλειας θα υπονομεύεται από περικυπές στον αριθμό των θέσεων και πιστώσεων που ζητώνται κάθε φορά. Η πρακτική αυτή θα προκαλεί πιθανότατα, σε κάθε τμήμα, μια μακρά διελκυστίνδα διαβουλεύσεων, τριβών ή και συναλλαγών μεταξύ τομέων ή και στο εσωτερικό κάθε τομέα κλπ., με δυσμενείς συνέπειες ως προς την ακαδημαϊκή ευπρέπεια και ευταξία.

2. Εφόσον σε ένα τμήμα σημειωθεί καθυστέρηση σχετικά με την κρίση για ανανέωση θητείας, εξέλιξη λέκτορα ή τη μονιμοποίηση επίκουρου καθηγητή, τότε η θητεία παρατείνεται το πολύ για ένα εξάμηνο. Αν, όμως, το εξάμηνο αυτό διάστημα παρέλθει άπρακτο, τότε θεωρείται ότι η θητεία του υπηρετούντος έχει λήξει αυτο-

δικαίως (άρθ. 6Δ παρ. 2ς). Πρόκειται για ατυχέστατη διάταξη του νέου νόμου, διότι αφήνεται η ολιγωρία των κριτών –σκόπιμη ή όχι, αδιάφορη– να βλάψει ανεπανόρθωτα την εργασιακή θέση του υπό κρίση προσώπου. Ο τελευταίος αποχωρεί τότε υποχρεωτικά από το πανεπιστήμιο, δίχως μάλιστα καν να έχει τελικώς κριθεί. Υπό την απειλή αυτής της δαιμόνιας σπάθης ευνοείται η δημιουργία κλίματος επιβολής και υποτέλειας μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων, προς τεράστια ζημία της ακαδημαϊκής αξιοπρέπειας των τελευταίων.

3. Ο νόμος εξαγγέλλει ένα ήπιο σύστημα καθιέρωσης αποκλειστικής απασχόλησης των μελών ΔΕΠ με τα ακαδημαϊκά τους καθήκοντα (άρθ. 8). Εν τούτοις, η εφαρμογή της ενδιαφέρουσας αυτής ιδέας μπορεί να καταστεί πρόξενος σημαντικών δυσλειτουργιών. Κατ' αρχάς, μία αυστηρή εφαρμογή του συστήματος αυτού κινδυνεύει να απορροφήσει τα περιφερειακά πανεπιστήμια από διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό, αν δεν συνοδευθεί ταυτόχρονα με την παροχή ουσιαστών κινήτρων για μόνιμη παραμονή του στην έδρα του τμήματος στο οποίο υπηρετεί. Διαφορετικά η μεγάλη πλειονότητα των υπηρετούντων σε περιφερειακά πανεπιστήμια θα πρέπει να ανήκει στην κατηγορία όσων υπηρετούν σε καθεστώς μερικής απασχόλησης, πράγμα τελειώς ασύμφορο, από τη σκοπιά ενός ανεκτού επιπέδου αμοιβής.

Επιπροσθέτως, η κατάτμηση του προσωπικού σε πολλές υποδιαρέσεις των τεσσάρων βαθμίδων, ανάλογα με το καθεστώς απασχόλησης καθενός, θα προκαλέσει πιθανώς ακόμη και ζητήματα νομιμότητας των αποφάσεων των συλλογικών οργάνων, στα οποία θα μετέχουν διάφορες κατηγορίες διδασκόντων.

4. Η «αξιολόγηση» του έργου που έχει να επιδείξει κάθε πανεπιστήμιο (άρθ. 24) είναι πρακτικώς ανέφικτη, με κάποια σοβαρά και ανεπίδεκτα αμφισβητήσεων κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά, προκειμένου να έχουν την επίφαση της αντικειμενικότητας, θα προσλάβουν μάλλον ποσοτικό χαρακτήρα (π.χ. ετήσιος αριθμός δημοσιεύσεων ανά διδάσκοντα, βαθμός απορροφητικότητας παντοειδών κονδυλίων, αριθμός διακινούμενων φοιτητών από ευρωπαϊκά πανεπιστήμια κ.ο.κ.). Έτσι, όμως, παροράται τελείως η ποιοτική διάσταση που οφείλει να διεκδικεί μία «αξιολόγηση» που σέβεται το όνομά της. Τούτο άλλωστε έχει διαπιστωθεί και στο εξωτερικό, π.χ. στη Μεγάλη Βρετανία, όπου έγινε απόπειρα εφαρμογής ανάλογου πειραματισμού. Αν ο θεσμός αυτός εφαρμοσθεί στην πράξη, τότε δεν αποκλείεται να επιτείνει τις ανισότητες μεταξύ των πανεπιστημίων, πράγμα που θα αποβεί εις βάρος των μικρότερων και νεότερων ακαδημαϊκών μονάδων, μολονότι αυτές ακρι-

βώς έχουν μεγαλύτερη ανάγκη υποστήριξης από την πολιτεία.

5. Η άνωθεν επιβολή ενός ενιαίου συστήματος δύο κύκλων σπουδών (άρθ. 9) μπορεί επίσης να προξενήσει ποικίλες δυσλειτουργίες. Θα ήταν φρονιμότερο να αφεθεί και αυτό το θέμα στην ευθύνη των τμημάτων, ώστε οι σχετικές αποφάσεις να είναι κατά το δυνατόν προσαρμοστικές στις εγγενείς ιδιομορφίες και δυνατότητες κάθε τμήματος. Άλλωστε, προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ήδη γίνει κάποιες διευθετήσεις, με πρωτοβουλία επί μέρους τμημάτων.

6. Η σύνδεση του οικογενειακού εισοδήματος με τη δυνατότητα κάθε φοιτητή ή φοιτήτριας να λαμβάνει δωρεάν συγγράμματα και βοηθήματα (άρθ. 22) ελέγχεται ως πρακτικά δυσεφάρμοστη, αλλά και παιδαγωγικά αμφισβητήσιμη. Δυσεφάρμοστη και κοινωνικά άδικη είναι, δεδομένης της ανορθολογικής βάσης του φορολογικού συστήματος στη χώρα μας. Είναι και επισήμως γνωστό ότι το κύριο βάρος της φορολογίας το επωμίζονται μισθωτοί και συνταξιούχοι, με εμφανείς πηγές εισοδήματος, σε αντίθεση με σχεδόν όλες τις άλλες κατηγορίες φορολογουμένων. Έτσι, κινδυνεύει να εμφανισθεί το οξύμωρο να αποκλείονται από τη δωρεάν διανομή συγγραμμάτων και εξοχών τέκνα μισθωτών και συνταξιούχων, δηλαδή τέκνα ανθρώπων, που κατά την κοινή πείρα, ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις. Αλλά και από άποψη παιδαγωγική η ρύθμιση αυτή χωλαίνει, επειδή δεν ευνοεί καθόλου την αυτόνομη διάπλαση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση της οικογένειας καθενός, για την οποία βέβαια δεν ευθύνονται αυτοί.

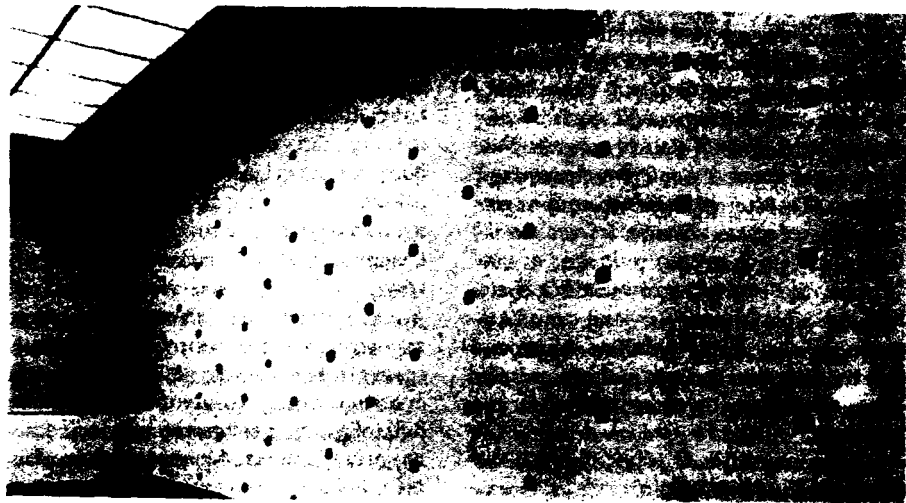
IV. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η εσπευσμένη ψήφιση του νομοσχεδίου από το θερινό τμήμα της Βουλής έγινε σε άκαιρο χρόνο και παρά την -αν μη τι άλλο- διαδικαστική αντίθεση σύσσωμης της ελληνικής πανεπιστημιακής κοινότητας. Το γεγονός αυτό δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση ουσιαστικού διαλόγου γύρω από τα πανεπιστημιακά μας πράγματα. Ο νέος νόμος επέλεξε την επιζήμια λύση της ταχείας και ατυχώς συνολικής αναδιευθέτησης της ανώτατης παιδείας, δίχως να συντρέχει σοβαρός λόγος προς τούτο.

Αντίθετα προς αυτή την επιλογή, θα άρμοζε να αποχωρισθούν και αρχάς εκείνα τα θέματα, ως προς τα οποία θα μπορούσε να σημειωθεί ευρεία συναίνεση της πανεπιστημιακής κοινότητας, όπως π.χ. η διαχειριστική αυτοτέλεια των ΑΕΙ, η καθιέρωση μεταπτυχιακών σπουδών, η κατάργηση του ανώτατου ορίου παραμονής των μελών ΔΕΠ σε μία βαθμίδα, δρα-

στικές αλλαγές στο σύστημα διανομής συγγραμμάτων, δίχως, όμως, περιορισμό της δωρεάν ανώτατης παιδείας κ.ά. Στη συνέχεια, θα άξιζε τον κόπο να γίνει ολόπλευρος διάλογος γύρω από ακόμη περισσότερα ακανθώδη και λεπτά ζητήματα, προτού καταστεί ώριμη οποιαδήποτε νομοθετική παρέμβαση.

Μόνο με αυτή την πορεία θα ήταν ίσως εφικτή η εξασφάλιση της αναγκαίας νομι-

μοποιητικής περιωπής σε ένα νέο νόμο για την ανώτατη παιδεία. Αντ' αυτού, ο νόμος 2083/1992 διαλαμβάνει εντέλει ρυθμίσεις που, μεταξύ άλλων, επιφέρουν περιορισμό της ακαδημαϊκής αυτοτέλειας των πανεπιστημιακών μονάδων, ευνοούν μία συγκεντρωτική δομή στο ελληνικό πανεπιστήμιο, εισάγουν ρήγματα στο δημόσιο χαρακτήρα του, εμπεριέχουν αντικίνητρα στην ανέλιξη του υπηρετούντος προσωπικού ή στην προσέλκυση νέου επιστημονικού δυναμικού κ.π.ά.

Τα μείζονα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου σήμερα δεν έχουν σχέση πρωτίστως με τη θεσμική του δομή, αλλά μάλλον με ποιοτικούς προσανατολισμούς, που αυτό θα αναγκασθεί να υιοθετήσει, προκειμένου να σταθεί διεθνώς με επάρκεια και αξιοπρέπεια. Τα σχετικά ζητήματα, όμως, αποτελούν, κατά πρώτο λόγο, υπόθεση της ίδιας της πανεπιστημιακής κοινότητας και, πάντως, δεν επιλύονται εκ των άνω ή ερήμην της. Αποτελεί, άλλωστε, επικίνδυνη ψευδαίσθηση, ότι τα κακώς κείμενα μπορούν να αλλάξουν μονάχα με νομοθετικές επεμβάσεις. Εν πάση περιπτώσει, μια ουσιαστική βελτίωση προϋποθέτει, ανάμεσα σε άλλα, τη γενναία χρηματοδότηση της δημόσιας ανώτατης παιδείας. Προσπαιτεί την ποικιλοτροπή αγωγή της πολιτείας, δίχως όμως την εκάστοτε επιδιωκόμενη κυβερνητική κηδεμονία. Ενόσω αυτό το διττό αίτημα στέκει μετέωρο, οποιαδήποτε συζήτηση περί εκσυγχρονισμού των πανεπιστημιακών πραγμάτων ρέπει προς βολικά αλλά πλέον επώδυνα υποκατάστατα. ■